

עלים

עלון שבועי משלחן מערכת מכון עלה זית

שנה חמישית: גליון טו | שבת קודש פרשת ויחי | יא טבת ה'תשפ"ה

עלה מלך

מידת דרך ארץ לחלוק כבוד למלכות

ע"פ ספר שיח מנחם, הערות וביאורים בענינים שונים מאת הרב מנחם מענדל פרידמאן שליט"א, טאראנטא

ויתחזק ישראל וישב על המטה (מח, ב).

ופירש רש"י (ד"ה ויתחזק), "אמר, אע"פ שהוא בני, מלך הוא, אחלוק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות "וירדו כל עבדיך אלה אלי", וכן אליהו "וישנס מתניו" וגו', עכ"ל.

והקשה הגר"מ הלוי סאלאוויצקי ז"ל (תורת בריסק עה"ת עמ' שמח) דבשלמא מה שמשה חלק כבוד לפרעה שפיר הוא ראייה לכך שחולקין כבוד למלכות, אבל מה שאלוהו שינס מתניו ורץ לפני אחאב, הלא מלך ישראל היה, ומקרא מלא דיבר הכתוב "שום תשים עליך מלך" (דברים יז, טו) ודרשו חז"ל (קידושין לב, ב) שתהא אימתו עליך, דזהו דין המלכות של מלך ישראל שתהא אימתו על הכל ומכבדין אותו, עכת"ד. ונשאר הגר"מ בצ"ע.

והנראה בס"ד, דבאמת ליכא דין לכבד אחאב מדינא ד"שום תשים" אע"פ שהוא מלך ישראל, משום דשאני אחאב דמלך רשע היה ונפקע ממנו דין כבוד מצד לתא ד"שום תשים", וכמבואר במשכיל לדוד (על הפסוק הנ"ל) שמלך רשע אין אנו מצווים לכבדו מדין "שום תשים", משום שנאמר "ונשיא בעמך לא תאר" (שמות כב, כז) וקי"ל בב"ק (צד, ב) "בעושה מעשה עמך". וכן מבואר בתומים (סימן יז סק"ג) עיין שם בדבריו המאירים. וא"כ הא דמייתי ראייה מאלוהו שכיבד את אחאב לא הוי משום לתא ד"שום תשים" אלא משום דאיכא דין מדיני דרך ארץ [ועצה טובה], שלעולם, אפילו מלך עכו"ם כפרעה או מלך רשע כאחאב, צריך שתהא אימתם עלינו ובעינן לכבדם.

ובזה מדוקדק לשון הגמרא בזבחים (קב, א) שהוא מקורו של רש"י, "אמר רבי ינאי לעולם תהא אימת מלכות עליך", והיינו שגם מלכים דלא בעינן לכבדם מדין "שום תשים" אעפ"כ מדיני דרך ארץ צריכים לכבדם. וכדברינו מבואר בח"א להמהרש"א (זבחים שם) וז"ל "והענין שראוי לחלוק כבוד אפילו למלכים הקדמונים הרשעים כאלו שזכר, וכדאמרין בפרק הרואה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא וכו'", ע"ש. וזהו הטעם שיעקב כיבד את יוסף אע"פ שיוסף הוי בנו, משום שמדיני דרך ארץ איכא דין לכבדו.

והשתא סרה קושיית הגר"מ ז"ל, דשפיר איכא ראייה אלימתא מהא דאליהו כיבד את אחאב, דמכיון שאחאב היה מלך רשע א"כ תו ליכא דין לכבדו משום לתא ד"שום תשים", אלא דאעפ"כ כיבדו משום דינא דרבי ינאי וכביאור המהרש"א. [הערת המערכת: עיין תוס' (סנהדרין כ, ב) שדנו אם אחאב הוי בכלל פרשת המלך. ועיין בזה במאמרו של הרב יהודה ראטה בעלים פרשת שופטים תשפ"ג.]

גר"מ מאיר הלוי סאלאוויצקי זצ"ל

עלה לוי

קנין הלווים בעריהם

ע"פ דברי הרה"ג ר' משה וויס שליט"א, מתוך קובץ תפארת יעקב חלק ג-ד, מאת מוסדות יעקב וישראל

אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל (מט, ז).

שנינו במסכת מעשר שני (פרק ה משנה יד) בדין וידוי מעשרות, מכאן אמרו ישראל וממזרים מתודים אבל לא גרים ולא עבדים משוחררים שאין להם חלק בארץ, רבי מאיר אומר אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ, רבי יוסי אומר יש להם ערי מגרש, ע"כ.

והנה קיי"ל דארבעים ושנים ערי הלווים היו ערי מקלט. ותנן במכות (יג, א), מעלים היו שכן ללוים דברי יהודה, ר' מאיר אומר לא היו מעלים להן שכן, ועיין רש"י שם (ד"ה מעלים היו) וז"ל, שרוצחים שוכרים מהם את בתי הדירה, עכ"ל. אך תוס' (ד"ה מעלים היו) כתבו וז"ל, צריכין להעלות מס וארנונא ללוים, דלא תימא גזירת המלך על הלווים לעכב אותן בעריהן, עכ"ל. ועיין עוד תוס' שם (ד"ה לכם לכל צרכיהם) וז"ל, אין צריכין להעלות שום דבר ללוים, עכ"ל. ומשמע קצת דתוס' באו לחלוק על פירוש רש"י, וצריך לבאר במה פליגי.

וראיתי באחרונים (ראה קרן אורה ושיח יצחק) דיש לומר לשיטת התוספות דלכולי עלמא צריכים לשלם שכירות דירה, ופולוגת התנאים היא רק על ארנונא. ולענ"ד יש לפקפק בזה, דלשון התוס' דכתבו ד"אין צריכין להעלות שום דבר" משמע דאין צריכים לשלם כלום. ובאמת כן הוא להדיא לפי הגירסא שעל הגליון בשם תוס' שאנ"ץ ותוס' רבינו פרץ, דאין צריך לשלם שום שכן.

ובירושלמי (מעשר שני פרק ה הלכה ה) מבואר דמחלוקת ר"מ ור' יוסי במשנה האם הלווים מתוודים וידוי מעשרות או לא, תלויה במחלוקת התנאים אם מעלין שכן ללווים, דלרבי מאיר לא היו מעלין שכן כיון שערי מקלט נתחלקו לכל השבטים, ואם כן הלווים אינם יכולים להתוודות ואינם יכולים להביא ביכורים, שאינם יכולים לומר "על האדמה אשר נתת לי", ור' יוסי דס"ל דמתוודין וידוי מעשרות, סבר כרבי יהודה שמעלין להם שכן, והיינו שערים אלו נחשבות של הלווים, ולכן יכולים הם לומר "על האדמה אשר נתת לי".

ויש להסתפק אם הבבלי מודה בזה לירושלמי או חולק עליו. ובאבי עזרי (הלכות רוצח פרק ט הלכה ד) כתב להוכיח שהבבלי חולק על הירושלמי, עיין שם. ולכאורה מוכרח כדבריו, דהא איתא בגמרא (מכות יג, א), אמר רב כהנא, מחלוקת בשש ערי מקלט אבל בארבעים ושנים ערי הלווים לכולי עלמא מעלין להם שכן, ע"כ. והרי רבי מאיר סובר שהלווים אין יכולים לומר "על האדמה אשר נתת לי" אף בארבעים ושנים עיר, אע"פ שיכולים לקבל שכן. אלמא ס"ל לרב כהנא דאף שצריך להעלות לו שכן אפילו הכי אינו יכול לומר "על האדמה אשר נתת לי".

והנה לפי ביאור האחרונים בשיטת התוס' הנ"ל דאינו פטור מלהעלות אלא ארנונא, ואילו שכן הבתים צריכים להעלות כשאר כל אדם, אם כן אכתי יש להשוות שיטת הירושלמי לבבלי, דיש לומר דהעיר עצמה אינה של הלווים כלל ולכן אין צריך להעלות ארנונא ומס, ולכן גם אין הלווים יכולים לומר "האדמה אשר נתת לי", אבל שכן בתים אינו בכלל "אין צריך להעלות שכן", דיש לומר שהיא חובת הדר שם לבעל הבית, אבל העיר עצמה לא נתחלקה ללווים ולעולם יש לומר דאינה מביאה עגלה ערופה.

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

ערב שבת	ליל שבת	יום השבת	מוצאי שבת
עלות השחר להתחלת התענית	5:52 AM	8:58/9:41	שקיעת החמה
מנחה קטנה (איסור מלאכה)	2:51	10:00/10:29	ע"ב דקות
הדלקת נרות (18 דקות)	4:32	12:05	צאה"כ ר"ת לחשבון 16 מעלות
	4:50	8:58/9:41	4:51
	5:31	10:00/10:29	6:04
	6:04-7:04	12:05	6:18

ב'עלה ליטא' בגליון הקודם אודות מנהג ליטא בהדלקת הנרות (גליון מקץ-ויגש), שאלתי את הרבנית פרייד תליט"א שהיא בת הרב משה הלפן ז"ל, משרידי טלז וגם התיישב בפוניבז', שהיו לו אחים ודודים בליטא, והוא הדגיש למשפחתו שמה שנהגו בליטא שרק האב הדליק ולא הבנים והבנות, היה זה אך ורק מפני העניות, ששמן זית לא היה בכלל, ונרות עלו הון רב הרבה יותר מהשיג ידם. ואין זה 'מנהג' אלא תוצאה של הכרח המציאות גרידא.

כל טוב וישר כחכם, ראובן אגלון

תגובת הרב הלל שמעון שימאנאוויטש: במאמרי לא התייחסתי הרבה אם הטעם משום עניות או משום שמכח על דברי הגליא מסכת, רק הבאתי סמוכים שהיה נפוץ לנהוג כן. ולגופן של דברים, אציין לספר הזכרונות שזה עתה יצא לאור, ובו רשם מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל זכרונות ורשימות מהנהגת החזון איש, ושם הובא שהחזון איש חשש לדברי הגליא מסכת מעיקר הדין, עיי"ש בהערות שוליים. עוררני לזה ידידי הרב בנימין אליעזר שמעלצער שליט"א.

עוד אציין שבתשובת שער אפרים (סימן מב) הקשה, למה אין נוהגים מאשה מדלקת כשבעל בביתו, מאי שנא משאר בני בית. ותיריך האליה רבה (סימן תרעא ס"ק א) דאשתו כגופו ואינה בכלל מהדרין, עכ"ל. וכבר תמהו עליו, דהניחא אשה נשואה, אבל בתולות מאי איכא למימר. אבל להנ"ל א"ש שמעולם לא נהגו להדליק עד הנישואין, ואף לא הבחורים, ואם כן בחורים וגם בתולות טעם אחד לשניהם, ורק על אשה נשואה הוקשה לשער אפרים וע"ז תירץ שפיר.

***

סתירת המשנ"ב בענין תפילת אָבֵל לפני העמוד

מה שכתב הרב משה ברוך קופמאן שליט"א (עלה מנהג, פרשת תולדות) לתרץ סתירת המשנה ברורה בימים שאין אָבֵל מתפלל לפני העמוד, שכוונתו לאסור רק שחרית, והתיר מנחה ומעריב. איני יודע מה הועיל בזה, הלא המשנה ברורה בסימן תרפ"א ס"ק ז' כתב שאין להתפלל רק הלל, אבל שחרית יכול להתפלל. וב'מאמר קדישין' כתב הביאור הלכה שאין להתפלל [עכ"פ שחרית] בימים שאין אומרים למנצח וא-ל ארך אפים. הרי דסתר דבריו לגבי תפלת שחרית עצמה.

בכבוד, אלוֹרֵץ מֵרֵבֶכָה פֶּכֶן אֶטוֹוִיטֶש

***

זמן קידוש לבנה

מה שהובא בגליון פרשת ויגש בחלק המנהגים, בעניין קידוש לבנה, שיזהרו שלא לקדש הלבנה

בליל התענית, אין לזה שום צורך. שהרי כוונת הרמ"א שם היא ליל מוצאי התענית, כמבואר בדבריו ובמשנ"ב, והנה השנה בלאו הכי מוצאי התענית הוא ליל שבת, שאין מקדשים בה הלבנה לכתחילה.

גם מה שהובא שם מנהג המקומות שבחורף אין ממתנים על ז' שלמים, הלא אדם בקי כמותו ודאי נ"ל שאין למנהג זה שחר במדינות צפון אמריקה, שלילות החורף בהירים מאד יותר מלילות הקיץ, מחמת קרירות הרוח הצפונית. [וגם כולם באים לבהכ"נ בחורף כמו בקיץ]. אכן בארץ ישראל, ואפשר במדינות אירופה, עשוי להיות מעונן יותר בחורף מהקיץ.

בכבוד רב, יפֶרֶשׁ אִירֵפֶ אִיבֵ אִיבֵ

***

שריפת הפתילות

ב'עלה מנהג' פרשת ויגש כתב שיש לשרוף את הנותר מהשמן והפתילות, וציין המקור לשו"ע (סימן תרעז ס"ד). ובאמת בשו"ע לא כתוב לשרוף הפתילות, רק מותר השמן. והמקור לשרוף הפתילות הוא בטור שם, ומובא גם בחיי אדם (כלל קנד סעיף לא) ובקיצור שו"ע (סימן קלט סעיף כ).

אך אעיר דיתכן שבזמננו מעיקר הדין אין צריך לשרוף הפתילות, דלא הוקצו לאחר חנוכה, וכדין עצי סוכה לאחר סוכות, דב"י הביא בשם הר"ן דהטעם ששונה נותר השמן ופתילות מעצי סוכה, הוא לפי שדרך השמן והפתילות להתבער, לכן הוקצו לגמרי למצוה. אמנם בזמננו בדרך כלל משתמשים בצינורות וכדומה, ואין הפתילות מתבערות, ואם כן בדין שיהיו כמו עצי סוכה לאחר סוכות. ולהעיר באתי.

בכבוד רב, טֵאֵבֵ אִיבֵ אִיבֵ אִיבֵ

***

י"ג תיבות בברכות של מצוה דרבנן

ראיתי מכתבו של הרב משה הררי-רפול (גליון מקץ) אודות ברכת 'להדליק נר חנוכה' או 'שלחנא' בתיבה אחת, בכדי שתהיה הברכה י"ג תיבות דייקא. והוא כנגד הפסוק (דברים לב, ז) "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" שהוא המקור לברכה במצוה דרבנן (ראה שבת כג, א; סוכה מו, א) ויש בו י"ג תיבות. והעיר הרב הררי-רפול א"כ גם בנר שבת דרבנן נצטרך י"ג תיבות, ועל זה השיב הרב שמעון שימאנאוויטש

שאולי ברכה בנר שבת וי"ט היא ממקור מאוחר. ובפרט שלדעת מקצת ראשונים אין מברכים על נר שבת, ראה תוס' שבת (כה, ב ד"ה חובה).

ברצוני לציין דבר נפלא, שבשאר ברכות דרבנן יש בכלום י"ג תיבות - ועפ"י זה מיושבות הערות הראשונים למה פעמים אומרים נוסח אחד ופעמים נוסח אחר. ואלו הם: להדליק נר חנוכה [או שלחנא], על מצות עירוב, לקרא את ההלל, על נטילת ידים, על מקרא מגילה.

ואולי יש לומר שפסוק זה מחולק לד' חלקים, רמז לד' זמנים: א. "זכור ימות עולם" כנגד נביאים הראשונים שתקנו הלל בימים קדמונים (פסחים קיז, א). ב. "בינו שנות דור ודור" כנגד שלמה המלך שהוא איש בינה, ותיקן נטילת ידים ועירובין אונים לתורה (עירובין יג, א). ג. "שאל אביך ויגדך" על אסתר ששאלה לחכמים כתבוני וקבעוני לדורות, ו'אב' רמז לנביאים (מגילה ז, א). ד. "זקניך ויאמרו לך" רמז לנר חנוכה, זקנים אלו החכמים.

ובענין מה שעלה על השלחן לאחרונה בימי חנוכה משא ומתן בדעת הגליא מסכת במה שתמה על הרמ"א במה שכתב שכל אחד מדליק לעצמו ואילו הרמב"ם כתב שבעה"ב מדליק לכל אחד. אציין שבספר פתחי תשובה על או"ח (י"ל שנת תרל"ה) להרב ישראל איסערלאן שהיה מו"ץ בוילנא ציין ג"כ לתשובת הגליא מסכת, וציין לספרו אשי ישראל חידושים על מסכת שבת. [דברי הפתחי תשובה מובא גם בספר ליקוט הפתחי עולם (ראה עלים פרשת מטו"מ תשפ"ד)]. ושם כתב על הא דאיתא שם (כג, א) שהיה רב זירא מתחילה משתתף בפריטי אבל אחר שהוא נשוי אי"צ שמדליקין עליו בביתו. ותמה חדא, מאי שנא מכל מצות שאי"צ להשתתף בפרוטה ועוד, לפי דעת הרמ"א למה לא קיים המצוה למהדרין להדליק בעצמו. אבל ע"פ הגליא מסכת כתב לפרש בטוב טעם, דלעולם אין כל אחד מדליק דלא כהרמ"א אלא כדברי הרמב"ם שבעה"ב מדליק לכולן. א"כ הכא אמר רבי זירא מריש היה משתתף בפרוטה כלומר נתן לבעל הבית פרוטה יתירה כדי שידליק נר אחרת בשבילו. אבל השתא לא צריכנא כי בתוך ביתו מדליקין עליו כלומר, מדליקין נר לכל אחד ומוסיפין גם נר בשבילו. יש להעיר, דמכל מקום עדיין אין זה כמנהג ליטא שנוהגים לגמרי כהתוס' שאין מדליקין אלא מנורה אחת.

מֵאֵלֶּה בְּרוּךְ קוֹפֵמָאן

המנהגים נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן ע"פ לוח ההלכות והמנהגים (ליטא), נוהג בחכמה (בית מדרש גבוה), ימינו קדם (אויברלנד)

ואחר כך הקורא חזק (רמ"א סימן קלט). ב המנהג הנפוץ שאומרים אותו ג' פעמים, ובעפע הג' אומרים ונתחזק, ויש שכתבו לומר ג' פעמים חזק (ערוה"ש שם סעיף טו) [וכן מוסרים בשם החת"ס, ושג' פעמים חזק בגמטריא משה]. ג נהוג ברוב מקומות שהרב עולה לעליה של חזק [ולא שליש כרגיל]. ד העולה לא יאמר חזק לפני ברכתו משום הפסק [לוח ההלכות והמנהגים, לוח אר"י]. ועוד טעם, כי יש אומרים ש'חזק' הוא ברכה לעולה, ואינו בדין שיברך עצמו. [מטעם זה יש מדקדקים שלא ליתן עליה של חזק לבעל קורא]. ויש מקילין שגם העולה אומר חזק (ארוחת רבינו, הנהגת הקהילת יעקב).

סוף זמן קידוש לבנה: ליל י"ד טבת [שהוא אור ליום שליש] כל הלילה.

(סימן רעא ס"ק א ד"ה יהמר לאכול) אודות מי שב"ב או אורחים רעבים ממתנים עליו בליל שבת. ז וכן הנהגה שלא לקדש בזמן מזל מאדים, אין להחמיר להתענות עוד שעה מחמת זה. [וצ"ע להנהגים להחמיר בתענית כשיטת ר"ת אם זה בכלל מנהגם]. ח המתפלל קודם צאת הכוכבים, יזהר לומר קר"ש ג' פרשיות ולהזכיר יציאת מצרים] אחר צאת הכוכבים. ולכן יש לדקדק לקרא קר"ש קודם התחלת הסעודה. מנהג הישיבה להקדים י דקות לפני צאת הכוכבים הנהוג לערבית (נוהג בחכמה).

פרשת ויחי: ק"ק אשכנזים אומרים פסוק 'לישועתך קויתי ה' בקול רם (ימינו קדם). נוהגים לעמוד הכל על רגליהם בפסוק אחרון לקראת אמירת 'חזק' (תורת הקורא).

מנהג אמירת חזק: א) נוהגים שאחר גמר הספר אומרים הציבור

י בטבת שחל בערב שבת: א) הטעם תבשילין לידע אם הם טובים, יזהר שלא יבלע רק פלוט (ראה פרמ"ג סימן רג ס"ק א, חיי אדם קלב: יט, משנ"ב סימן תקסז ס"ק ו). ב) מותר לרוחץ בחמין לכבוד שבת (משנ"ב סימן תקנ ס"ק ו) וכן שאר הכנות לשבת [תספורת ונטילת צפרניים]. ולכתחילה יש מחמירין להסתפר ביום ה'. ג) בתפילת מנחה: מתפלל כרגיל ליום תענית [ויחל, דרשו, ענו, ור"א ברכנו בברכה המושלשת, שים שלום] רק מדלגים תחנון ואבינו מלכנו. ד) יזהרו לסיים מנחה בעוד יום שלא יאמר ענו אחר זמן קבלת שבת. ה) הבאים לביהכ"נ ליתן צדקה במנחה, יזהרו למשמש בגדיהם קודם השבת מחשש מוקצה ואיסור הוצאה. ו) מתעניין עד צאת הכוכבים (סימן רמט סעיף ד), אבל אין להתענות יותר מדאי שלא להיות מעונה בשבת שלא לצורך. ובפרט כשיש אחרים הממתנים עליו. [הערת המערכת: ע"ד שכתב בשער הציור]

ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה (מז, כח).

יופי - מעלה הקשה הגר"ח קנייבסקי זצ"ל (טעמא דקרא), דאילו גבי שרה כתוב ג' או חסרון פעמים 'שנה' - "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" (כג, א), וברש"י איתא הטעם שכל אחד נדרש לעצמו "בת ק' כבת כ' לחטא וכו' ובת כ' כבת ז' ליופי", ומפני מה אצל יעקב נאמר רק ב' פעמים. ותירץ, שאצל יעקב שייך רק חד היקש - 'לחטא', אך נוי אינו שבח אלא בנשים, כמ"ש בכתובות (נט, ב), לכך נכתב רק ב' פעמים. אולם נשאר בצ"ע מדוע אצל אברהם כתוב "מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים", ודרש רש"י "בן ק' כבן ע' וכן ע' כבן ה' בלא חטא".

מדבריו נשמע תרתי: א. 'יופי' הוי שבח. ב. אבל אינו שבח אצל גברים. ועל שניהם איכא למיפרך, ראשית, שלמה המלך אומר בקהלת (לא, ל) "שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל", ומבואר שיופי אינו שבח. ושנית, מצינו שהפליגו חז"ל ביופיים של גברים, "להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא" (ברכות ה, ב), "שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרבי אבהו, שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון" (בבא מציעא פד, א), וכן בנדרים (כ, ב), ועוד כהנה רבות.

ביותר יש לתמוה מהמעשה המובא בגמ' בנדרים (ג, ב) ששמע דאדרבה, יופי הוי חסרון, וכך איתא: אמרה ליה בת קיסר לרבי יהושע בן חנניה, תורה מפוארה בכלי מכוער, אמר לה למדי מבית אבון, במה מניחין יין, אמרה ליה במאני דפחרא [-בכלי חרס], אמר לה כולי עלמא בפחרא ואתון במאני דפחרא [-וכי ראוי לבית המלכות להניח בכלי חרס כדרך שאר העולם], אתון אחיתון במאני דכספא ודהבא. אזלת ורמת חמרא במאני דכספא ודהבא, וסרי [-והחמיץ]. אמר לה אף אורייתא כן [-שאינה מתקיימת באדם שיש בו יופי]. והאיכא שפירין וגמירין, אמר לה אי הוו סנו הוו גמירין טפי, ע"כ.

היופי היא והגאון מוילנא (קול אליהו אות ל') מבאר שכונת הפסוק "שקר החן תתהלל והבל היופי", היינו דוקא כשהחן והיופי הן בלי יראת ה', והם כנזם זהב באף חזיר. אבל "אשה יראת ה' היא תתהלל", ר"ל דגם החן והיופי תתהלל. ועל דרך זה פירש ג"כ הפסוק (ירמיהו ט, כב-כג) 'אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו וגו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי", שאין להתהלל בחכמה ובגבורה ובעשירות לבדן, אלא "בזאת יתהלל" ר"ל בכל אלה יוכל להתהלל, אם ישכיל וידוע אותי בהן, דהיינו שידע איך להתנהג בעשירות ובגבורה ובחכמה שהכל יהיה כוונתו לשם שמים, ע"כ. הרי שיופי הוא שבח, אבל רק ביחד עם יראת שמים, ובלי יראת שמים אין מה להתפאר ביופי, כי **הבל הבלים אמר קהלת**.

ובדרך זו כתב היעב"ץ (אם לבינה בראשית כט, יז) על מה שהתורה מתארת שרחל היתה יפת תאר ויפת מראה וז"ל, אע"ג דכתיב שקר החן וגו', לא לחנם כתבה התורה את זאת והדומה לזה שמשבת הכתוב ביופי הנשים, ושיעקב אבינו ע"ה הלך אחר עיניו, ואשה יראת ה' היא תתהלל, יש לדעת כי אין היופי הבל אלא כשהוא בלי יראת שמים וכו', עכ"ל.

היופי סימן לעומת זאת מצינו הנוטים לומר שמעלת היופי אינה היופי הגשמי לשלימות שאנו מורגלים לחשוב, אלא יופי הוא ביטוי לשלימות הדבר, כגון אדם הנקי מחטא יזכה לתואר 'יופי'. בספר צרור המור (פרשת תולדות) ביאר מאמרם "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון", שהיופי והנעימות שהיה לאדם הראשון קודם החטא נסתלק ממנו בחטאו, ולקחו יעקב בברכתו.

ויש מפרשים, שאכן מדובר ביופי חיצוני כפשוטו, אלא שאין כוונת התורה שיש ביופי חיצוני מעלה עצמית, אלא שהוא סימן ליופי פנימי ורוחני. ועל דרך זה אמר המשגיח דמיר רבי ירוחם ליוואוויץ זצ"ל (דעת תורה חיי שרה), "יופי במושג התורה הוא ביטוי לשלימות, ולכן מצינו ג"כ בחז"ל שמנו מעלות על תנאים ואמוראים שהיו יפים, מפני שהוא סימן למעלת השלימות".

שני סוגי היוצא מכל זה שיש שני סוגי יופי, יופי גשמי, שהוא שבח שנשתבחה בה **יופי** אשה יראת ה', אבל בלי יראת ה' אין ביופי שום מעלה. ויופי רוחני, שהוא ביטוי לנקיות מחטא המורה על שלימות האדם.

הצד השווה שבהם הוא ששניהם מורים על שלימות הדבר, כמו שנתבאר בדבריו של הרב שמשון רפאל הירש זצ"ל (מעגלי שנה חלק א עמ' קפז), "לא לשווא הליביש הקב"ה את עולמו בשמלת יופי. לא לשווא קבע הרמוניה נפלאה בצורות ובצלילים. לא לשווא פיתה את עין האדם ואת אזנו לקלוט את ההרמוניה הזאת ולשמוח בה. האדם מתפעם ומתרגש למראה השמים הזרועים כוכבים. למראה השמש בזריחתה ובשקיעתה. למראה חינו ויופיו של פרח מלבב. כך מתנשא האדם מעל למסגרת המצומצמת של התועלתיות, ואזניו קולטות מתוך תוכו צליל מופלא, כעין הרגש העילאי של יופי המוסר, וכך יוכשר לקלוט גם יופי זה ולהתעלות אל פסגת המוסר. לפיכך חנן הבורא את האדם ברגישות ליופי וטיפח בלבו רגשי גיל ושמחה על הנאה גשמית זו, למען **ישמש רגש היופי כשלב התקדמות בדרך לשלמות מוסרית**".

לכן אפשר לחלק ולומר שהיופי הגשמי הוא שבח רק לגבי נשים, כי רק אצלן מצינו שבח היופי כשלעצמו. ואילו לגבי גברים אין בזה שום שבח כשלעצמו, רק הווי ביטוי על שלימותו.

ובזה יעלה יפה מה שגינה רבי יהושע את מעלת היופי, כי בת הקיסר ראתה את היופי במבט גשמי, על זה השיב רבי יהושע שאין בזה שום מעלה אצל גברים, אדרבה זהו חסרון.

ע"פ קונטרס שיעורים על הכנה משבת לחול מאת הרה"ג ר' שרגא קאלוס שליט"א, ירושלים, נערך ע"י הרב ישראל הורוויץ שליט"א

נתינת בשר מצוי הדבר שאחרי סעודת שבת נשארו חתיכות בשר, ורוצים להכניסן **למקפיא** כדי לשמור על טריותן ולאכלן ביום אחר. ודנו האחרונים אם מותר לעשות כן.

והנה אם עומד לאכול חלק מהבשר עוד בשבת, ודאי מותר, מאחר שהכל טירחא אחת, וכדברי המ"ב (סימן שלו ס"ק לג) שאין איסור הכנה אם הפעולה היא אחת בשביל שבת ובשביל חול. ואף אם הבשר מיועד בשביל שבת הבאה, יש על מה לסמוך להתיר [שנחלקו בזה האחרונים].

אבל במקום שרוצה לאכול את הבשר באמצע השבוע, לכאורה יש לאסור מדין הכנה. אלא שיש לדון מצד אחר, דשמא אין זה בכלל 'הכנה' אלא בכלל 'שמירה'.

ראיות ש'שמירה' נפסק בשו"ע (סימן שח סעי' ד) שכלי שמלאכתו להיתר מותר **אינה הכנה** לטלטלו אפילו אינו אלא לצורך הכלי שלא ישבר או יגנב, אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו. ומבואר שמתוך שמתוך לטלטל כלי כדי לשמור עליו מהפסד. ולכאורה היתר הוא אפילו חמש דקות קודם מוצ"ש שאינו עתיד להשתמש בו בשבת, ולא מצינו שאסור דבר זה משום הכנה משבת לחול. הרי לנו ששמירה לא נאסרה משום הכנה.

וכן מבואר ממה ששינו בביצה (לה, ב) שמוותר לכפות בשבת כלי על גבי פירות כדי לשמרם מהגשמים. ולא מצינו שאסרו משום הכנה משבת לחול. וכן מבואר ממה דאיתא בשבת (מב, ב) שמוותר לכפות כלי על ביצה שנולדה בשבת, כדי שלא תשבר. והנה קיי"ל שביצה שנולדה בשבת אסורה בטלטול ובאכילה, ובהכרח שכופה עליה כלי רק לצורך חול, ולא מצינו שאסרוהו משום הכנה משבת לחול. הרי לנו ששמירה אינה הכנה.

ונראה הטעם בזה, שבעשיית פעולה שתכליתה לשמור על המצב הקיים, אינו מכין דבר חדש בשביל חול, ולכן אינה אסורה משום הכנה משבת לחול.

שמירה חיצונית אולם מאידך גיסא יש להוכיח להפך מה שכתב המהמשנ"ב (סימן **או בגוף הדבר** שיש סק"ב), שהרוצה להוציא הסמטענע"ע הצף על פני החלב משום שחושש שמא יפסד ויתקלקל [באופן שאין חשש של בורר, ע"ש], מותר רק ע"י גוי, מפני שהכנה משבת לחול היא איסור מדרבנן, ומותר ע"י גוי במקום הפסד. ולכאורה מוכח שאין היתר באיסור הכנה באופן שהוא 'שמירה' בעלמא שלא יתקלקל.

ואולי יש להבדיל בין שמירה הנעשית בגוף הדבר לבין שמירה הנעשית ע"י פעולה חיצונית. שבכל המקרים הנ"ל פעולת השמירה נעשית מבחוץ, אך במקרה של הסמטענע"ע פעולת השמירה נעשית בגוף החלב, והיא יצירת דבר חדש. ולפי חילוק זה יש מקום להתיר להחזיר בשר למקפיא בשבת, והאיל והיא רק פעולת שמירה הנעשית מבחוץ.

For the second consecutive year, we are faced with the unusual case of a *taanis* (*Asarah B'Teves*) on Erev Shabbos. See last year's article (Mikeitz 5773) regarding the different opinions for completing a fast that occurs on a Friday.

While last year this convergence occurred on Erev Shabbos Vayigash, this year it takes place on Erev Shabbos Vayechi. Interestingly, the theme of *Asarah B'Teves* seems to echo the Parshah: *Asarah B'Teves* marked the beginning of the tzaros of the galus, just as Yaakov's *petirah* "dimmed the eyes" of Bnei Yisrael by brining on galus Mitzrayim.

Many people are accustomed to drinking a cup of coffee after a *taanis*. On Leil Shabbos though, we obviously must make *kiddush* first (similar to *havdalah* after Yom Kippur or Tishah B'Av *Nidche*). We will examine various concerns about this in *hilchos brochos*, *kiddush*, and *basar b'cholov*:

Coffee after Kiddush The first option is to have the coffee immediately after *kiddush* and then proceed to wash HaMotzi. However, Rema (273:3) says that one shouldn't delay between *kiddush* and the *seudah* but should eat immediately (לא לתור), and the *Mishnah Berurah* (#12) quotes the *Magen Avrohom* (#5) that there shouldn't be even a short break in between them. (An exception to this rule is if the break is necessary for the meal itself. See M.B. #14.) Generally, a hot coffee will create a *hefsek* between *kiddush* and the *seudah*, a delay past the time of "immediately."

The *Aruch Hashulchan* (273:4), however, takes a more lenient approach, proving from *Gittin* 27b that a short break may be in fact considered "immediately," and adding that the custom of some people is to take the time to change their clothes (to a *tish bekeshe*, for example) after *kiddush*, before washing. But "changing clothes" is arguably more of a *tzorech haseudah*; and it is also possible that the *Aruch Hashulchan* permits only a very short break of a minute or two, not a coffee break that can be 5-10 minutes, as implied by the wording לא ניתנה תורה למלאכי השרת – that it is "almost humanly impossible" not to have any significant time lapse.

Another issue with coffee before washing is whether the *kiddush* on wine will exempt the coffee from a *brachah*. The *Shulchan Aruch* (174:2) rules that because of the prominence of wine, it exempts all other drinks from a *brachah* (*Shehakol*), like HaMotzi on bread covers all other foods in the meal. However, there are a few limitations to this. According to some Poskim, the secondary drink must be on the table when the *HaGafen* is recited (*Mishnah Berurah* 174:3). Also, if a person drinks very little wine, it is

questionable if it exempts the coffee, which means that many of the participants who customarily take only a sip of *kiddush* wine will have a *shailah* as to when we apply the principle that wine "covers" other drinks. (See *Biur Halachah*, ad. loc. ד"ה י"ן which quotes three opinions as to how much wine is needed). And there is a possibility that grape juice doesn't have the same prominence as wine, so a *brachah* on it would not exempt other drinks. Rav Yehoshua Neuwirth zt"l, in his magnum opus *Shemiras Shabbos K'Hilchoso*, suggests having in mind that the wine should not exempt the coffee.

Based on these concerns (break between *kiddush* and the meal, consumption of little wine, *birkas Shehakol* on the coffee), having coffee before the *seudah* isn't a preferred option.

Kiddush with Mezonos and Coffee A second option would be to have *kiddush* and Mezonos with coffee, followed by the meal later on. The *Shulchan Aruch* (273:5) quotes the opinion that we may fulfill *kiddush b'makom seudah* with wine, and certainly with cake. However, the common custom is to rely on a "*mezonos kiddush*" only in the daytime (see *Shaar Hatziyon* #29). Someone who does rely on the *mezonos kiddush* may not make *kiddush* again when he washes (as a *chumrah*); only in the daytime may one make a second *kiddush* when he washes, as that *kiddush* is merely the *brachah* of HaGafen.

Coffee after HaMotzi Yet a third option would be to wash HaMotzi first and then have the coffee. This option, though, may lead to *bosor b'cholov* issues, like the correct *harchakos* between milk and meat (Y.D. siman 88-89):

- 1) Although the *Rema* (O.C. 494) and the *Mishnah Berurah* there permit eating milk and meat in one meal, the *Zohar* is strict in this regard.
- 2) A common *chumrah* is to wait 30 minutes between milk and meat, and a person may forget to wait this amount of time.
- 3) We wipe or rinse out the mouth between milk and meat. (There is an opinion that when waiting the 30-minutes there is no need not rinse out the mouth. Especially when one didn't eat a dairy food – cheese, etc. – but just drank milk/coffee.)
- 4) Care must be taken when placing the dairy coffee on the table.

Coffee on the Seder Night Some wish to have a coffee before *maggid* to keep them awake through the reading of the Haggadah. In this case there is no concern about *Shehakol* over the coffee, since everyone drinks a *shiur reviiis* of wine earlier at *Kadeish*. Also, making a *Shehakol* on the coffee may give an appearance of adding an additional *kos* to the Seder. However, there may be an issue of interrupting the Haggadah-reading by drinking coffee.

Rav Yehoshua Neuwirth with
Rav Shlomo Zalman Auerbach zt"l

הרב צבי אריה פינקלשטיין / הרב אלכסנדר יוסף אסטרליכער / הרב שרגא קאלוס / הרב ישראל הורוויץ / הרב מנחם מענדל פרידמאן / הרב ישראל מנחם הכהן פינקלמאן / הרב שלמה אייזענבערגער / מוסדות יעקב וישראל